

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Stedsudviklingens udfordringer og muligheder

-Innovation, samarbejde og planlægning

Hansen, Carsten Jahn; Steffansen, Rasmus Nedergård; Bodum, Lars; Christensen, Jesper Lindgaard

Publication date:
2018

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Hansen, C. J., Steffansen, R. N., Bodum, L., & Christensen, J. L. (2018). *Stedsudviklingens udfordringer og muligheder: -Innovation, samarbejde og planlægning*. Center for Regional Udvikling (CRU), Aalborg Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Stedsudviklingens udfordringer og muligheder

-Innovation, samarbejde og planlægning

Carsten Jahn Hansen
Rasmus Steffansen
Lars Bodum
Jesper Lindgaard Christensen

Opsamling fra mini-konference og seminar om 'Place-based Development and Place-making'
12. april 2018 på Aalborg Universitet

Organiseret af Center for Regional Udvikling (CRU) og
Dansk Center for Fysisk Planlægning (Danish Centre for Spatial Planning, DCSP),
Aalborg Universitet

Kolofon

Titel	Stedsudviklingens udfordringer og muligheder -Innovation, samarbejde og planlægning.
Forfattere	Carsten Jahn Hansen, Rasmus Steffansen og Lars Bodum fra Institut for Planlægning samt Jesper Lindgaard Christensen fra Institut for Økonomi og Ledelse, alle ved Aalborg Universitet
Finansiering	Center for Regional Udvikling og Institut for Planlægning
Udgivelsestidspunkt	Maj 2018
Layout	Forfatterne
Fotos	Fotos er af Carsten Jahn Hansen

Forord

Denne rapport er en dansk opsamling af præsentationer og diskussioner på mini-konferencen og seminaret om 'Place-based Development and Place-making - the challenges and opportunities of place-based approaches in innovation, governance and planning activities' den 12. april 2018 i Rendsburggade 14 på Aalborg Universitet. Arrangementet var på engelsk og var organiseret af Center for Regional Udvikling (CRU) og Dansk Center for Fysisk Planlægning (Danish Centre for Spatial Planning, DCSP), begge ved Aalborg Universitet. CRU og ReDy-projektet (Center for Forskning i Regional Dynamik og Ulighed) har stået for hovedparten af finansieringen bag selve arrangementet og tilblivelsen af denne rapport.

Vi ønsker at takke CRU og Region Nordjylland for muligheden for gennem arrangementet at etablere og videreudvikle netværk mellem forskere internt på AAU og eksternt ift. internationale forskningsmiljøer indenfor forskning i stedsudvikling. Dertil har det via diverse professionelle aktørers deltagelse i arrangementet, herunder fra kommuner, regioner og interesseorganisationer, været en god lejlighed til at diskutere stedsudvikling i praksis.

Rapporten retter sig både mod forskere, politikere og embedsfolk samt interesseorganisationer og andre aktører med interesse i stedsudvikling.

På vegne af forfatterne, CRU og DCSP

Carsten Jahn Hansen, projektleder

Indholdsfortegnelse

Indledning	5
Præsentationer	
'Smarter' place-making? Regional-local communities of practice to foster common sense of purpose and innovation	7
Building collaboration to achieve place-based development	9
Social trust within nation states and the potential link to local and regional development	11
Why care about place when spurring innovation? – approaches and rationales for policy	13
The challenges of spatial analysis in place-based development and planning activities	15
'Building bridges' – mobilising places for development of place attractiveness	17
Regulatory and practical challenges of changing spatial strategies and plans – need for new tools	19
Afsluttende diskussion og opsamling	21

Indledning

Stedsudvikling er naturligvis ikke et nyt fænomen. Mennesket har gennem historien beskæftiget sig endog meget aktivt med at forme sine omgivelser. Det er dog også klart, at dette er sket med skiftende held, og det har ofte medført nye typer fokus og tilgange for udviklingen af steder og områder. Med andre ord så former mennesket steder, og steder medvirker i væsentlig grad til at forme mennesket, og det er denne vekselvirkning, der ofte er kernen i diskussioner om stedsudvikling.

I de seneste 10-15 år er der, også i dansk sammenhæng, opstået et øget fokus på steds kvaliteter og stedbundne ressourcer i lokale/kommunale og regionale udviklings- og planlægningsaktiviteter. Også hos staten ser man tendenser hen imod mere stedbaserede tilgange i strategidannelse og planlægning. Det ses tilmed på overstatsligt niveau, eksemplificeret ved EU LAG (Local Action Groups) programmer i medlemsstaterne. Det øgede fokus på stedbaserede politik- og planlægningstilgange bygger på en formodning om, at der er lokale ressourcer, karakteristika og kvaliteter, som er uopdagede eller uforløste, og som kan og bør bringes mere aktivt ind i diskussioner om transformering af steders rolle og økonomi.

Dette gælder både i byer og landområder og uanset om fokus er på tilpasning eller udvikling. Globalisering og teknologisk udvikling, samt mere konkrete ændringer i erhvervsstrukturer, uddannelse, infrastrukturer, bosætning, m.v., medfører et stort behov for nytænkning af de enkelte steders og områders rolle i større udviklingssammenhænge. Det handler ofte om at finde nye udviklingsperspektiver, der matcher de store forandringer i den økonomiske geografi, og som i højere grad arbejder med relationer og sammenhænge på tværs af eksisterende skel. Samtidig skal de selv samme perspektiver helst skille sig ud fra mængden, så man kan skabe sig sin egen niche og plads i udviklingen.

Et steds eller områdes udvikling ser dermed ud til at være et spørgsmål om, hvordan man bedst muligt kombinerer de generelle trends og forandringsprocesser med lokale steds kvaliteter og stedbundne ressourcer. Det er således en både økonomisk, social og kulturel bevægelse, der rejser mange grundlæggende spørgsmål: Hvem er vi, hvem og hvad hænger vi reelt sammen med, hvad skal vi leve af fremover, hvem er vores målgruppe, brugere, kunder om 20 år, osv.?

Det ses eksempelvis, når vi diskuterer, hvad urbanisering og ændringer i by-land relationer betyder. Der tales både om flytninger internt i kommuner og fra mindre til større kommuner. Men der tales også om en "mentalt udadgående urbanisering", som handler om, at alle efterhånden lever urbaniserede liv, også selvom de bor på landet. Hvad betyder dette i praksis? Hvilke udfordringer og muligheder medfører dette?

En fornyet stedsudvikling handler i høj grad også om, hvordan man tilpasser og udvikler styring, samarbejde, innovation og planlægning ift. ovenstående. Hvad betyder en øget grad af sammenhænge og relationer på tværs af eksisterende skel for arbejdet med konkret at påvirke udviklingen – både for politikere, embedsværket, virksomheder og civilsamfundet? Hvordan kan dette håndteres gennem politik, strategier og planer? Hvilke typer samarbejder skal der til?

Det var med afsæt i sådanne spørgsmål, at Center for Regional Udvikling (CRU) og Dansk Center for Fysisk Planlægning (Danish Centre for Spatial Planning, DCSP), begge ved Aalborg Universitet, valgte at invitere til mini-konference og seminar om "Place-based Development and Place-making - the challenges and opportunities of place-based approaches in innovation, governance and planning activities" den 12. april 2018 på Aalborg Universitet.

Formålet var at samle forskere og praktikere til diskussion om stedsudviklingens mekanismer og stedsrelaterede innovationsaktiviteter. Dette indebar dels et fokus på at udpege og diskutere nogle af de væsentligste vilkår, trends og drivkræfter, eksempelvis ift. samarbejde, innovation og den rolle som social kapital og tillid spiller i udvikling. Det indebar også et fokus på specifikke eksempler på virksomhedsudvikling, spatial analyse, udvikling af steders attraktionsværdi, lokalt samarbejde, og behovet for nye værktøjer i planlægning og praktiske udviklingsprojekter. På tværs af dette var det hensigten at lede diskussionen ind på, *hvilke udfordringer og muligheder der knytter sig til "stedsspecialisering" og mobilisering af stedsudvikling?*

På de følgende sider opsamles de enkelte indlæg fra arrangementet, og til sidst præsenteres et udtræk af den afsluttende diskussion mhp. at fremhæve nogle af de væsentligste forhold. De første to indlæg, givet af internationale gæster fra Irland og Skotland, foregik som en mini-konference med keynotes, der skulle fungere som åbning og til inspiration. Resten af dagen var organiseret som et seminar med kortere oplæg og mere tid til diskussion med deltagerne.

Præsentationer

'Smarter' place-making? Regional-local communities of practice to foster common sense of purpose and innovation

Keynote med Caroline Creamer, Maynooth University, Ireland and Director of the International Centre for Local and Regional Development (ICLRD)

Caroline Creamer argumenterer for stedets betydning og for en fælles forståelse af den retning, udviklingen i et regionalt-lokalt perspektiv bør tage. Hun taler dermed om en mere 'smart' måde at håndtere stedsudvikling på. En vigtig del af stedsudvikling er for Creamer stedsforankret lederskab.

Creamer begynder oplægget med at argumentere for stedets betydning på flere parametre. Først ser hun stedet som en social konstruktion, der stadig betyder noget for den enkelte persons og gruppers identitet, på trods af at livet bliver mere inkluderet i en "it-cyber space" realitet. Loyaliteten overfor det lokale er også et bevis på dette: "ude godt - men hjemme bedst". Dertil er stedet som begreb ved at vende tilbage i bevidstheden hos forskerne, der i stigende grad vender sig væk fra begrebet "space of flow". Det betyder, at opmærksomheden i højere grad bliver rettet mod de stedbundne kvaliteter, frem for på de strømme af forskellig men også mere generel karakter der går gennem stedet, og dermed mere eller mindre gør stedet irrelevant. Ligeledes bliver stedet set som en del af en demokratisk proces, hvor stedets rolle bliver vigtig for at øge beslutningstagernes effektivitet, samt at stedet også er vigtigt, når det kommer til mere konkret politikformulering. For Creamer kommer truslen mod stedets betydning fra de former for magt, der ikke er stedbundne. Creamer argumenterer især for, at den økonomiske rationalitet, som i en neoliberal kontekst ofte ikke er stedbunden, kan få en alt for styrende rolle for stedets udvikling. Der findes mange eksempler fra Irland, hvor dette har været tilfældet.

Creamer argumenterer videre, at stedet er formet af tre parametre; den fysiske form, aktiviteten som foregår og relaterer sig til den funktion, stedet har, samt betydningen af stedet hvilket aktiverer følelserne. For Creamer er Irland et godt eksempel på, at stedet kan være omgærdet af kontroverser, hvilket ses tydeligt manifesteret gennem tilstedeværelsen af høje mure og hegn mange steder i bybilledet. Når kontroverser relaterer sig til betydningen af stedet, handler det om "dem" overfor "os" (eksemplet nationalist vs unionist eller katolikker vs protestanter). Det er en form for etnisk-politisk konflikt, hvor det for de forskellige grupper handler om enten at brande eller demarkere stedet i forhold til deres egen opfattelse af stedets betydning. På samme måde kan stedets funktion også være genstand for en "dem" mod "os" konflikt. Her er betydningen snarere, om funktionen er til for økonomiske interesser, eller om det handler om lokale arbejderes og borgernes rettighed til at forme deres eget sted. Det er her den globale neoliberale agenda har indflydelse på det lokale sted og driver udviklingen hen mod fragmentering af det lokale samfunds befolkningsgrupper.

For Creamer betød det globale markedssammenbrud en oplagt mulighed for at reflektere over, om udviklingsstrategierne har haft for stor fokus på stedet som et rum for økonomisk aktivitet, primært styret af udvikleres interesser. Denne mulighed for refleksion har ledt til en ny model for

stedbaseret udvikling i Irland, hvilket nu ses gennem nationale strategier og politikker. Dermed har den stedbaserede udvikling fået en plads i det Irske planhierarki, og stedsforankret lederskab skal fremadrettet være en del af den regionale og lokale udvikling. Der er fra nationalt niveau sikret en forståelse for, at et af succeskriterierne for stedsudvikling er den lokalt forankrede viden, og at den viden bedst bringes i spil gennem lokalt lederskab. Dette er dermed også med til at sikre en bedre balance mellem center og periferi ved herunder at styrke den strategiske rolle for lokale autoriteter.

Creamer argumenterer videre, at *stedsudvikling* er et begreb i bevægelse, hvilket vil sige, at det konstant udvikler sig. Derudover udfolder stedsudvikling sig på forskellige geografiske niveauer, hvoraf Creamer har undersøgt et niveau af lokale offentlige pladser og et større geografisk niveau, hvor det handler mere om strategier på regionalt- eller byniveau og deres udvikling som steder.

I forhold til det første niveau fremviser Creamer både gode og dårlige eksempler på en specifik stedsudvikling relateret til offentlige pladser, hvor aktivering af lokale samfund har været i fokus, og målene har relateret sig til helbred, lykke og velvære. De vigtige refleksioner at tage med videre fra disse projekter relaterer sig til samarbejdet mellem professionelle planlæggere eller offentlige myndigheder, virksomheder, samt det lokale samfund. For det lokale samfund er det vigtigt, at de opnår en rolle som lokale ledere med ejerskabsfølelse for det konkrete projekt. Det er dermed en samarbejdsproces mellem forskellige aktører, hvoraf lederskabet besiddes af lokale, som støttes af økonomiske samt faglige ressourcer fra offentlige myndigheder og lokale virksomheder. En tilgang, som lader til at have virket, er kortvarig aktivering af det specifikke sted via et arrangement, som viser stedets potentiale, og så derfra arbejde hen imod en revitalisering af stedet, således det bliver anvendeligt og attraktivt i længere perioder.

På det andet geografiske niveau, hvor fokus er på at skabe et nyt distrikt (regions- eller byniveau), har Creamer set nærmere på projekter, der ikke kun handler om urbant design men også inkluderer strategier for multifunktionelle rum, der bidrager til folks helbred, lykkefølelse og velvære – dog med økonomisk regenerering som kerne. Her spiller de lokale myndigheder en vigtig rolle, i en proces hvor flere forskellige discipliner arbejder sammen mod et fælles mål. Her bliver forskellige temaer som "resilience", "smart agenda" og "brexit" sammenbragt for at vurdere stedets potentialer og faldgrupper. Flere vigtige refleksioner omkring stedsudvikling på dette niveau, hvor målet har været at genskabe visioner for "gamle" rum, bliver fremhævet af Creamer. Den offentlige forvaltning samt professionelle planlæggere er vigtige som ledere af et samarbejde mellem dem, politikere, virksomheder og det lokale samfund. Et samarbejde som gerne skal støttes økonomisk fra den nationale regering eller EU.

Som afsluttende konklusioner reflekterer Creamer over, hvilke næste skridt diskussionerne omkring stedsbestemt udvikling bør tage. Hun mener, at der nu er en større anerkendelse af, at stedsudvikling i højere grad bør ske som en form for fælles udvikling af lokale steds kvaliteter og ressourcer med aktiviteter, der støtter op om virksomhedsudvikling. Dertil kommer, at stedet og det lokale samfund indgår i et gensidigt forhold, hvor en ændring i den ene part vil medføre ændringer i den anden. Således er stedsudvikling en kontinuerlig cyklus, der kræver stærkt lederskab, balancerer lokalviden med ekspertviden, og som bygger videre på eventuelt momentum blandt aktører, der normalt ikke er en del af 'stedet', samt sørger for at dokumentere håndgribelige resultater på den korte bane, hvilket sikrer de hurtige sejre.

Building collaboration to achieve place-based development

Keynote med Diarmaid Lawlor, Director of Urbanism at Architecture and Design Scotland (ADS), University of Westminster, Edinburgh, Scotland

Hvordan skabes så denne form for samarbejde, som Caroline Cramer talte om i det foregående oplæg? Diarmaid Lawlor kommer med sit bud herpå gennem sit oplæg, der handler om netop at opbygge et værdiskabende samarbejde under stedsudviklingsprocesser. Lawlor starter ud med at tydeliggøre problemerne med at få en velfungerende samskabelsesproces igangsat. Så derfor stiller han det simple spørgsmål: hvorfor overhovedet gide?

Svaret kommer i form af et eksempel, hvor eksperter og lokale unge er blevet bragt sammen for at skabe et nyt magasin om deres vilkår under opvæksten i et udsat område i Skotland. Lawlor beskriver synergierne, som opstod mellem eksperterne i journalisme og magasin design på den ene side og de lokale unge uden synderlige fremtidsudsigter på den anden side. Disse synergieffekter skabte dermed ikke bare et magasin, som kunne skabe opmærksomhed omkring de unges vilkår, men processen gav samtidig de unge et nyt syn på tilværelsen og deres fremtidige muligheder for eksempelvis uddannelse og et bedre liv. Samskabelsesprocesser kan være vanskelige, men fordi de bringer massive kompetencer (unge mennesker) sammen med ressourcestærke mennesker (eksperterne) er de utroligt vigtige at få til at lykkes. For Lawlor handler det ikke kun om at skabe den gode proces, men mest af alt handler det om at skabe steder, hvor sådanne samskabelsesprocesser kan lykkes og måske endda opstå af sig selv.

Lawlor bruger Skotland som et eksempel på en region, der står overfor nogle centrale og ofte allestedsværende udfordringer. Som et mindre sted, der står overfor globale trends, skal Skotland forme sin identitet, så fremtiden skaber muligheder for befolkningen. Derfor stilles spørgsmålene; Hvem er vi? Hvor er vi? Og hvor er vi på vej hen? Udfordringerne er som nævnt globale trends, men mere specifikt trends som effektivitet (hvilket vil sige en stramme/nedskærings politik), empowerment og inklusiv vækst (vækst i alle dele af samfundet). I forhold til empowerment ser Lawlor det fra forskellige vinkler og giver tre forskellige eksempler på, hvordan det kan tilgås. Det første eksempel er ligelig fordeling/behandling af folk, hvilket betyder, at alle får samme mængde af kagen, uanset om man har meget eller lidt i forvejen. Det andet eksempel går på fordeling på baggrund af, hvad man startede ud med, således alle ender op med den samme mængde. Det tredje eksempel på en empowerment strategi er for Lawlor nedbrydelse af systemiske barrierer, således at alle får samme adgang til kagen uanset udgangspunkt. Dermed handler det ikke om at fordele ressourcerne på forskellig vis, men at sikre at alle har samme muligheder som udgangspunkt, uanset ressourcemæssig baggrund.

For Lawlor handler stedsudvikling derfor først og fremmest om at gentænke de rammer, folk bliver mødt med. I den forbindelse mener Lawlor, at der bør gentænkes på fire centrale områder. Styring af efterspørgsel, skabe steder folk har lyst til at være, skabe nye sociale kontrakter, og sidst men ikke mindst lave nye kvarterer i byen som skaber de rigtige rammer om en økonomi baseret på forskning og udvikling. At videnøkonomien er fremtiden, mener Lawlor allerede er åbenlyst, og han giver videre flere eksempler på, hvordan stedsudvikling kan tage udgangspunkt i at skabe de rigtige rammer for en sådan tilgang, hvor alle som udgangspunkt gives samme muligheder for at deltage. Det handler altså ikke om at lave produkt innovation, men snarere system innovation hvor hele systemet gentænkes således, at det støtter op om det mål, som er blevet sat. Centralt er

det, at der bliver tænkt på tværs af borgere, virksomheder, myndigheder og videntcentre, og hvor deling af forskellige former for ressourcer bliver en del af det nye system.

Lawlor taler om, hvordan især offentlige bygninger bør gentænkes i forhold til service, aktiver og integration. Dette gør han med afsæt i at tale om, hvordan bygninger kan formes, så de bliver aktive samlingspunkter mellem forskellige aktører, hvis de tænkes sammen med stedets udfordringer og kvaliteter. Han stiller igen spørgsmålet, hvorfor overhovedet gide og fremsætter tre eksempler på, hvordan en samskabelsesproces har været med til at sikre en stedsudvikling, der skal bane vejen for at nedbryde de systemiske barrierer, så alle får lige adgang til vidensamfundet.

Første eksempel er, hvad Lawlor beskriver som at opbygge parathed. Parathed til fremtiden igennem uddannelsesinstitutioner. Her gives eksemplet, hvor en ny bygning skal danne rammen for forskellige faciliteter fra sportsbaner over uddannelse, teater og sundhedsklinikker, men en sådan bygning koster utroligt mange penge, og kan derfor måske ikke realiseres. Lawlor gør opmærksom på, at de fleste eksisterende bygninger ikke bliver benyttet 85% procent af tiden, inkluderet weekender, ferier og timer uden for åbningstiden. Derfor foreslås der i dette eksempel, at der skabes en bedre integrering af den eksisterende bygningsmasse, der allerede besidder de fleste af de funktioner, der efterspørges. Dermed forsøges der et tværgående samarbejde, der udnytter de ressourcer, som allerede eksisterer, hvilket også giver en betydelig billigere løsning end en mere traditionel tænkning i nybyggeri.

Et andet eksempel Lawlor giver, handler om at opbygge muligheder. Her gives et eksempel fra øgruppen Orkney, lige nord for Skotland, og som dermed ligger noget afsides i forhold til at skabe de rette betingelser for kvalificeret uddannelse. Øgruppen ønsker selvfølgelig at kunne holde deres unge boende på stedet og forsøger derfor at finde integrerede løsninger, hvor skolerne arbejder sammen via nye teknologier, således at alle sikres den bedste undervisning, uanset hvor de måtte befinde sig i forhold til et større centrum. Via fjernundervisning kan de bedste faglærere undervise flere forskellige steder på øerne uden at skulle rejse, og dermed har de unge på øerne mulighed for en tidssvarende undervisning, selvom de bor i et tyndt befolket område.

Det tredje eksempel handler om, at der skal opbygges strategier, som leder fra en situation til den næste. Her handler det om noget så simpelt som at gøre ens intentioner klart i forhold til at nedbryde barrierer. Dernæst skal fokusområderne ved stedet gøres klart – hvor er det, der skal sættes i forhold til visionerne? Og så skal visionerne gennemføres i praksis, som sikkert vil betyde en integreret systemtankegang, så synergierne mellem funktioner og service bedre opnås.

Diarmaid Lawlor slutter af med at samle op på spørgsmålet om, hvorfor overhovedet gide de samskabende processer, når det nu er så vanskeligt, og de positive resultater ofte er vanskelige at få øje på. For Lawlor er der en klar gevinst at opnå gennem kompleksiteten i processerne, hvis det altså gøres på den rigtige måde. Her er det vigtigt, at der opbygges både parathed, muligheder og strategier for overgangene. Hvis sådanne processer skal være succesfulde, minder Lawlor os om, at forholdene, timing, lederskab, prioriteter og handling alle skal være rette – ellers mødes realiseringsbehovet ikke tilfredsstillende.

Endelig synes Lawlor ikke, at der er egentlige ændringer i investorers incitament til stedbaseret samskabelse, men der er behov for lokal og politisk lederskab for at bringe det på banen. Investorer kan potentielt godt se mulighederne i en mere stedbaseret tilgang.

Social trust within nation states and the potential link to local and regional development

Christian Albrekt Larsen, Centre for Comparative Welfare Studies, AAU

Vi er nu nået til seminardelen af dagen og starter ud med Christian Albrekts Larsens oplæg om social tillid. Det er lidt af en udfordring at omsætte emnet omkring social tillid i nationalstater til tillidsniveauets indflydelse på regional og lokal udvikling. Undersøgelser af social tillid er nemlig ofte, som det også hentydes, baseret på store spørgeskemaundersøgelser og ikke nødvendigvis bundet til et sted som sådan. Det bliver interessant at følge oplægget, mener Larsen selv med et glimt i øjet.

Vi starter ud med et grundlæggende spørgsmål indenfor Larsens forskning: Generelt set, mener du, at de fleste mennesker er til at stole på, eller mener du i stedet, at man ikke kan være for forsigtig i mødet med andre mennesker? Vi ser forskellige grafer, der viser hvor store forskelle, der er landene imellem, når det kommer til tilkendegivelsen af, om man overvejende mener, at folk er til at stole på. Danmark ligger generelt blandt de lande, hvor niveauerne af tillid blandt befolkningen er allerhøjest. Spørgsmålet omkring social tillid er vigtigt, fordi det hænger nøje sammen med demokrati og regeringsførelse. Det er også nært sammenhængende med økonomisk ydeevne, og nok så vigtigt så er det nært sammenhængende med følelsen af lykke i befolkningen.

Larsen stiller videre spørgsmålet om, hvor denne følelse af tillid kommer fra, og viser, at der generelt set ikke har været nogen store forandringer i niveauerne af social tillid gennem årene, når der ses på forskellige generationsgrupper. Men når det er sagt, så viser undersøgelser også, at der har været faldende tillid blandt befolkningerne i både USA og i UK, og hvad det skyldes, er der ikke noget endegyldigt bevis for. Men for Larsen kan en af forklaringerne være individualiseringen af samfundet samt det ensidige fokus på økonomisk rationalitet i de to Engelsktalende samfund. Derimod har der i Danmark og Sverige været en stigning i niveauerne af social tillid i den samme periode, som der har været fald i USA og UK (ca. de sidste 60 år). Larsen forklarer de stigende niveauer med de socialdemokratiske samfundsformer, vi har i Skandinavien, men han mener også, at det i enden er en sag, der omhandler social perception. Det vil med andre ord sige, at det handler om forudindtagne frem for objektive vurderinger af individuelle personer.

Nu forsøger Larsen at komme nærmere en forståelse af stedsrelateret social tillid ved at vise studier fra forskellige lande. Men først må vi forstå nogle teoretiske antagelser omkring social tillid. De teoretiske antagelser går i bund og grund ud på, at mennesker bedst kan udvise tillid til personer, der tilhører samme (f.eks. etniske eller økonomiske) gruppe som en selv. Dertil kommer, at hvis man bor i områder, der består af samme gruppe som en selv, så har man vanskeligere ved at forholde sig til og komme i kontakt med andre og anderledes grupper. Hvorimod, bor man nu i et område, der består af forskellige grupper, så har man lettere ved at forholde sig til og forstå hinanden, og derved er mulighederne bedre for at skabe tillid. Larsen pointerer, at når det handler om teoretiske antagelser, er det selvsagt ikke nødvendigvis sådan i virkeligheden.

Videre handler oplægget om at forklare, hvordan sammenhæng mellem selvopfattelse, samfundsopfattelse og niveauer af tillid hænger sammen. Larsen starter ud med at vise os en undersøgelse af, hvordan folk i USA, UK, Danmark og Sverige opfatter det samfund, de lever i, inddelt på forskellige typer samfund. De forskellige typer kunne ligge på et kontinuum, hvor et

muligt samfund i den ene ende har stor andel af fattige, lille mellemklasse, og en lidt større overklasse. Og en anden type, der ligger i den anden ende af kontinuummet, har en relativt større andel af befolkningen placeret i overklassen. I Danmark svarer folk, at de mener samfundet ligner mest den type, hvor middelklassen er klart størst, hvilket Larsen forklarer ud fra, at det hænger sammen med vores generelle tillid til andre mennesker. Middelklassen er idealklassen i samfundet og generelt set den samfundsklasse, der er størst tillid til. Derfor når Danmark ofte højt på undersøgelser af social tillid. I USA og UK er der generelt en overvægt af folk, der mener, at samfundene ligner de typer, hvor underklassen er størst repræsenteret. Larsen skynder sig at påpege, at disse opfattelser ikke behøver at stemme overens med virkeligheden, og at vores opfattelse ofte er præget af de billeder, vi bliver præsenteret for gennem medierne.

Afsluttende funderer Christian Albrekt Larsen over, om der måtte være forskel i niveauer af tillid blandt den urbane befolkning og den landlige befolkning, men det lader der ikke umiddelbart til at være. Ligeledes er det et spørgsmål, om skoler kan være med til at opbygge tilliden mellem forskellige grupper af befolkningen, hvortil Larsen svarer, at det kan de i Danmark godt være, siden der er et meget tæt samvær eleverne imellem, men det er også nødvendigt, hvis tillid skal opbygges. Igen pointerer Larsen, at det vigtige i spørgsmålet omkring social tillid er, hvilken opfattelse folk har af hinanden, og hvilken opfattelse man har af det samfund, vi lever i. Dertil kommer, at "grænseoverskridende" kontakt og samarbejde er vigtigt for at opbygge den nødvendige tillid, der skal til for at arbejde sammen i processer omkring stedsudvikling.

Why care about place when spurring innovation? – approaches and rationales for policy

Ina Drejer and Jesper L. Christensen, Dept. of Business and Management and ReDy Centre, AAU

Fra snakken om social tillid bevæger det næste oplæg sig over i, hvordan steder bedst understøtter innovationsvirksomheder. Dertil starter Ina Drejer og Jesper L. Christensen med at forklare, at et relativt nyt perspektiv på innovation er "innovationssystemer", hvilket vil sige, at innovationen på produktniveau er sammenvævet med det system, som skal understøtte den endelige innovation.

For Drejer og Christensen består innovationssystemer af tre dele, som er elementer (agenter, organisationer, osv.), relationer (interaktion mellem elementer) og processer (læring og viden). Selve systemet er sammensat af viden indlejret i individer, virksomheder og organisationer, og det bliver dermed en politisk opgave at sikre et funktionsdygtigt og sammenhængende system med tilstrækkelig interaktion elementerne imellem. Det vil dermed sige, at hvor nye politiske initiativer tidligere blev igangsat, når markedet ikke slog ordenligt til, bliver det nu retfærdiggjort at ty til politiske indgreb, når innovationssystemet fejler. De to oplægsholdere går videre og forklarer, hvad de mener med fejl i systemet, hvilket de gør ved at beskrive fire faktorer, som er vigtige for systemet, men som ofte også ikke er til stede.

Først er der behov for en kritisk masse af personer med den rette viden, men dette er ofte et problem, hvis organisationen bliver for "tynd" eller barberet ind til benet. Dernæst er der et behov for, at organisationerne interagerer for at stimulere et flow af viden, kapital og arbejdskraft, men dette er måske ikke indlysende. Hvorfor dele ud af min viden og arbejdskraft, hvad får jeg igen? Organisationer og institutioner skal også være fleksible og responsive, når det gælder, men dette er ikke altid givet på grund af inerti og/eller rutiner. Sidst skal organisationens bånd ikke være for stærke og indad-skuende, da dette kan medføre såkaldte "lock-in" situationer – altså hvor organisationen eller virksomheden bliver for fastlåst og dermed ikke omstillingsparat.

Fra farerne ved systemfejl går Drejer og Christensen videre og taler om, at argumentet ovenfor kan anvendes for organisationer såvel som regioner ('regionale innovationssystemer'). De forklarer hvilke faktorer der bør være tilstede ved velfungerende innovationssystemer. Her handler det blandt andet om både hårde og bløde forhold. Ved hårde forhold forstås infrastrukturer som regionale finansielle kompetencer samt den mere traditionelle infrastruktur, herunder transport og telekommunikation og videninfrastruktur. Ved de bløde forhold er der tale om mentalitet og kulturelle aspekter, og – nært koblet hertil - social kapital. For Drejer og Christensen er det vigtigt at understrege, at der ikke er nogle eksakte forhold, som kan kopieres uafhængig af konteksten, og derfor er de ovenfor nævnte forhold mere generelle elementer ved stedbundne innovationssystemer. Oplægsholderne understreger vigtigheden af at holde fokus lokalt og regionalt, og ikke kun tænke generelt eller internationalt. De argumenterer for, at det lokale niveau har fået sin genkomst som vigtig medspiller, når det handler om innovation. Det har det, fordi den lokale og regionale viden er mere specifik end den internationaliserede "generiske" viden. Faktisk er det regionale niveau nu blevet vigtigere, ikke kun på trods af internationaliseringen, men faktisk på grund af internationaliseringen.

Et eksempel på, at man nu formulerer strategier for regional erhvervsudvikling, er indførslen af begrebet "smart specialisering". Det er en specifik, EU-promoveret strategi for innovation, som tager udgangspunkt i stedets kvaliteter og ressourcer samt deres sociale og økonomiske udfordringer. I teorien burde sådanne strategier blive udviklet på et bottom-up grundlag, men i praksis bliver strategierne ofte mere sektorielle end stedbundne, og strategierne bliver ofte top-down styret. Dette er selvfølgelig ikke hensigtsmæssigt, hvis de stedbundne kvaliteter skal realiseres.

Som eksempel på et forsøg med at skabe lokal stedsspecifik innovation fremhæver Drejer og Christensen "Hydrogen Valley" ved Hobro. Hydrogen Valley er tænkt som et center for udvikling og implementering af projekter relateret til "grønne gasser" som hydrogen (brint) og biogas. Det startede som idé i starten af 00'erne, og første brint-virksomhed flyttede dertil i 2008. Selvom der lå et feasibility-studie til grund for at binde sig strategisk til konceptet omkring Hydrogen Valley, og den største danske virksomhedsforbruger af hydrogen ligger i Hobro, så har Hydrogen Valley endnu ikke realiseret det forventede potentiale. Der har været rapporteret skabelse af nye arbejdspladser, men ingen nye virksomheder er endnu etableret i relation til konceptet. Med afsæt i Hydrogen Valley-eksemplet, kan der drages en række konklusioner om udfordringer forbundet med stedbunden erhvervsudvikling, som ikke mindst relaterer sig til, hvad der reel er stedbundet.

Først er det en udfordring, hvis der er en stor grad af afhængighed af eksterne videnressourcer. Når Hydrogen Valley ligger tæt på både Aarhus og Aalborg universiteter, er det vanskeligt at overbevise virksomheder om at lokalisere sig i Hobro frem for i universitetsbyerne. Dertil kommer, at når der ikke er tilstrækkelig med kritisk masse af relaterede virksomheder og organisationer i nærområdet, bliver aktiviteterne meget afhængige af offentlige midler og drivkraft. Sidst men ikke mindst så har det været en udfordring at engagere civilsamfundet i en idé, der oprindeligt er skabt i et samarbejde mellem Hobro Kommune og et lokalt erhvervsudviklingsråd.

Under de afsluttende refleksioner gør Ina Drejer og Jesper L. Christensen sig nogle overvejelser omkring stedets vigtighed, når der skal skabes grobund for innovation. Siden innovation er multifacetteret og kontekstafhængig, er det vigtigt at pointere, at innovation derfor både afhænger af et sæt generelle og overordnede forhold, og af nogle stedsspecifikke elementer, som bløde forhold og ressourcer. Behovet for stedsspecifikke systemrettede politikker er særligt udtalte i regioner uden stærke – og stærkt forbundne - regionale industri-organisationer, store virksomheder og offentlige forskningsinstitutioner. I regioner uden sådanne ressourcer kan virksomheder (med MIT-professor Suzanne Bergers ord) betegnes som værende "alene hjemme" i den forstand, at de i deres udviklingsbestræbelser har begrænsede muligheder for at trække på ressourcer uden for virksomheden. Ligeledes konkluderer oplægsholderne, at der i mindre fremskredne regioner er et behov for politisk at understøtte udviklingen af kompetencer og muligheder for lokale aktører, så de engagerer sig i, og kan bidrage til, kollektiv udforskning af nye udviklingsmuligheder.

Som en sidste bemærkning gør oplægsholderne deltagerne opmærksomme på, at selvom det er et politisk mål at skabe balanceret regional udvikling, er en sådan udvikling udfordret af, at innovation ofte er tæt knyttet til forsknings- og udviklingstunge metropoler.

The challenges of spatial analysis in place-based development and planning activities

Lars Bodum, Danish Centre for Spatial Planning, AAU

Lars Bodum startede ud med at give en kort kontekstuel definition på de to begreber "space" og "place" samt forskellen mellem dem. Hvor den rumlige analyse (space) altid har været knyttet til kvantitative metoder og muligheden for en kartografisk afbildning, så er place-based metoder mere stedbundne, og dermed handler det mere om at beskrive og dokumentere forskellige lokale forhold. Det er der selvfølgelig mulighed for gennem brugen af andre metoder for dataindsamling, databehandling og analyse.

Men først beskrev Lars Bodum situationen for brugen af åbne data i Danmark. Data er det nødvendige brændstof i byerne, der i højere og højere grad benytter sig af smarte løsninger. Det giver byen det nødvendige flow af data og information som kræves for at holde pulsen oppe. Data bruges, opdateres og skabes igen i en stadig cirkulation. For at få virksomhederne og borgerne med i dette kredsløb, kræver det adgang til de offentlige data – og det kræver samtidig at virksomhederne og borgerne på lige fod med andre dataproducenter, kan bidrage til datafællesskabet. Det er først når man går fra traditionel én-vejs kommunikation af data og til samskabelse af nye datatyper, at potentialet i kortlægning og analyse ved place-based udvikling vil udfolde sig.

Den fællesoffentlige digitaliseringsstrategi i Danmark er et vigtigt element i udviklingen af den digitale infrastruktur, der skal bane vejen for mere deling af offentlige data som en katalysator for samarbejde mellem private firmaer, borgerne og de lokale myndigheder. Her er åbne data et af målene. Et andet vigtigt initiativ i Danmark er skabelsen af den foreningsbaserede portal Opendata.dk. Den stilles til rådighed af kommunerne, men kan faktisk fungere som en platform for andres data også. Det er endnu for tidligt at sige, hvorvidt initiativet vil få indflydelse på spredningen af data til brug for place-based udvikling og planlægning.

De nye metoder til dataindsamling kan deles ind i to hovedkategorier. De metoder, der er styret og gennemføres af mennesker og de metoder, der knytter sig til autonome systemer. I den første kategori finder vi sensorer, der i bogstavelig forstand bæres af os alle. Det er smarte enheder såsom telefoner og ure. De kan bruges til at samle data ind om en lang række forskellige forhold. Det sker fx gennem brug af kamera eller GPS og data deles via brug af forskellige apps. I nogle tilfælde kaldes det Voluntary Geographic Information (VGI) eller frivillige geodata og i andre tilfælde går det under betegnelsen Citizen Science. Der er store potentialer i at samle data ind gennem disse metoder. Et eksempel blev fremhævet med brug af app'en OpenTree, hvor private kan registrere enkeltstående træer til et datasæt, som andre efterfølgende frit kan benytte.

Den anden kategori er kendetegnet ved at foregå via robotter, droner eller andre selvkørende enheder. Her er som regel tale mere systematiske dataindsamlinger, som fx sker ved laserscanning eller ved brug avancerede kameraer. Disse data kan fx understøtte indendørs kortlægning. Lars Bodum fremviste et billede og en video af en relativ stor drone, som for nylig er anskaffet af Aalborg Universitet netop for at afprøve nye anvendelser og dataindsamlingsmetoder.

De smarte teknologier bruger også nye netværk i form af IoT – Internet of Things, som i princippet er store vidtrækkende trådløse netværk, der kan understøtte den kommunikation, der foregår mellem sensorerne og serverne. Det kan være måling af temperatur eller luftkvaliteten, hvor data fra hundredevis af sensorer kan samles i store databaser. Mængden af data er i sig selv en udfordring. Derfor forsker man i anvendelsen af såkaldt Big Data. Der er stadig mange udfordringer ved brug af Big Data i analyser.

Der blev nævnt tre eksempler på stedbundne analyser, hvor nogle af de nye datafangstmetoder eller visualiseringsmetoder var anvendt. Det første eksempel var brug af energidata i en 3D bymodel, hvor borgerne kan lære hvordan forskellige parametre i energiforsyningen i sammenhæng med konkrete meteorologiske data kan give information om i hvor høj grad byen opfylder målsætningen om at være baseret på vedvarende energikilder. Det næste eksempel var fra Hamborg, hvor man ved hjælp af augmented reality (AR) har lavet et system, der kan analysere og visualisere fordelingen af flygtninge på forskellige lokaliteter i byen. Det tredje eksempel var brugen af skråfotos på konkrete lokaliteter. Det giver mulighed for målinger direkte i billederne og automatisk generering af 3D modeller.

Endelig kom Lars Bodum med sine bud på fremtidens kortprodukter. Kort vil blive dannet tættere på realtid og de vil blive produceret "on demand". Fremtidens kortprodukter vil tilpasse sig brugerne og kende vores behov bedre. Kortprodukterne vil benytte kunstig intelligens (AI) og på den måde få en vis grad af autonomi. Kort vil i fremtiden blive brugt både udendørs og indendørs – de vil blive brugt i utraditionelle sammenhænge, fordi kort er en udmærket platform for kommunikation. Vi vil se øget brug af standarder og åbne (gratis) services. Der vil blive udviklet nye kortprodukter, som ikke ligner traditionelle kort, og de vil efterhånden blive blandet med virkeligheden gennem brug af augmented reality (AR) og virtual reality (VR).

Der er mange udfordringer for anvendelsen af metoderne, der knytter sig til rumlig analyse og kortlægning, men forstår vi at bruge de nye teknologier og metoder til datafangst og analyse, så kan fremtiden byde på spændende muligheder for place-based udvikling og planlægning. I langt de fleste eksempler på disse anvendelser indgår borgerne som vigtige aktører. Det lover godt for involveringen og deltagelsen fremover.

‘Building bridges’ – mobilising places for development of place attractiveness

Carsten Jahn Hansen, Danish Centre for Spatial Planning, AAU

I dette oplæg tog Carsten Jahn Hansen (CJH) fat på at diskutere, hvordan man kan bygge bro mellem forskelligartede interesser og aktører i stedsudvikling. Hvordan kan man mobilisere diverse kræfter på og omkring et sted med henblik på udvikling af stedets attraktion for omverdenen? Her skal attraktion forstås i forhold til både borgere og virksomheder. Hvem er det man vil være attraktiv overfor? Er det gæster, besøgende, turister? Er det potentielle tilflyttere? Er det virksomheder? Svaret er ofte en blanding, og kravene til stedets attraktionsværdi er derfor ganske komplekse.

Oplægget tog udgangspunkt i flere forskellige studier, udført af CJH. Disse studier har fokuseret på lokale og regionale udviklingsmekanismer og steds/områdeudvikling, og særligt på de samarbejds-udfordringer og -muligheder der knytter sig hertil. Der har også været et specielt fokus på at undersøge planlægningens og strategidannelsens ofte ændrede roller i disse sammenhænge. En væsentlig udfordring for både udviklings- og planlægningsaktiviteter er at forbedre kapaciteten til at kunne mobilisere lokale ressourcer.

Diskussioner om organisering af forandringsprocesser for et sted eller område må sædvanligvis tage afsæt i en ajourført forståelse af geografien. Hvilke overordnede udviklingstrends er afgørende, og hvordan viser de sig konkret i det område, man arbejder med? Her har urbanisering i mange år været en hovedudfordring i Danmark, men fænomenet har ændret karakter og omfang i de seneste par årtier. Det giver ikke længere mening kun at tale om fra- og tilflytning og om oplande til de enkelte byer, for oplande overlapper i stigende grad hinanden og smelter sammen til større og voksende urbane netværkssamfund. Det indebærer, at der opstår flere gensidige afhængigheder de enkelte steder imellem – steder skal derfor i stigende grad forstås ud fra deres forbundenhed med andre steder, ja steder formes reelt i relationen med andre steder. I praksis sker der både en by-land og by-by integration. Endelig foregår der også en mentalt udadgående urbanisering, hvor bylivsparametre spreder sig. Det har fået flere til at foreslå, at vi tænker på hele landet som urbant.

Denne nye geografi udfordrer organiseringen af stedsudvikling. For hvordan integrerer man eksempelvis politik, udviklingsaktiviteter, vidensektoren, civilsamfundet og konkrete steds kvaliteter på måder, der matcher sådan en relationel geografi? Hvordan tager man dels bestik af globaliseringen og dels af muligheden for at finde en specialiseret plads gennem egne kvaliteter og ressourcer, og dermed få en konkurrencefordel i den store udvikling (glokalisering)? Her er det interessant at konstatere, at økonomiske studier er blevet mere opmærksomme på stedets unikke betydning, mens planlægningsstudier er blevet mere opmærksomme på de mange nuancer i økonomiske systemer. Fagdisciplinerne nærmer sig altså hinanden i forsøget på at begribe mulighederne for at agere proaktivt i en relationel geografi.

Det har ledt hen imod en opfattelse af, at der reelt sker en ekspansion i parametrene for steders attraktion og værdi. Håndgribelige funktionelle og fysiske forhold må i stigende grad suppleres med uhåndgribelig viden om lokal identitet og kultur, livstile, oplevede kvaliteter, muligheder for

social udfoldelse, mv. Det udvider i høj grad feltet af, "hvad der tæller", og hvem der er relevante aktører i stedsudvikling.

Som illustration anvendte CJH en case fra Vilsund-området i Nordvestjylland ved broen mellem Mors og Thy, bestående af de to lokalsamfund Vilsund Vest og Sundby Mors på knap 500 mennesker hver. Området er demografisk udfordret (aldring), og der er tendens til vigende befolkningstal. Men der er også en lang række steds kvaliteter, såsom naturværdier, liv på og omkring vandet og lokal kultur. Lokalbefolkningen har de seneste år gjort meget for at tage deres egen udvikling op til revision og forsøge at finde nye udviklingsperspektiver. Der er på tværs af sundet, og på tværs af en kommunegrænse, opstået et nyt fællesskab og samarbejde omkring udvikling af især søsportsaktiviteter og liv omkring vandet.

Samarbejdet omkring Vilsund viser, hvordan et sted kan gentænke sin rolle og sætte sig selv ind i en større udviklingssammenhæng. Det blev hurtigt klart for borgerne, at der måtte tænkes ud-af-boksen og appelleres til nye typer af aktiviteter samt målgrupper udenfor lokalområdet. Man begyndte mere aktivt at forholde sig til sine relationer til omverdenen. "Det lokale" er derfor ved at blive redefineret i en regional kontekst, og med fokus på aktiviteter der i højere grad er attraktive for "bymennesker" med ønsker om mere luft og vand omkring sig. En slags byliv på landet. Hensigten er både at tiltrække nye beboere og gæster/besøgende/turister til området.

Det har været helt afgørende for processen, at man i Vilsund har dannet et konkret samarbejde på tværs af sundet og på tværs af eksisterende foreninger. Det har bl.a. resulteret i dannelsen af Samarbejdsforum Vilsund. Der er reelt tale om opbygning af et tværgående praksisfællesskab, hvor man dels arbejder aktivt med at binde aktiviteter og aktører bedre sammen i lokalområdet, og dels arbejder med at styrke bånd udadtil såsom til kommunerne, fonde og større interesseorganisationer.

Vilsund eksemplet viser derfor, at der kan ske skift i den lokale kultur, både ift. hvad man betragter som væsentligt og værdifuldt, samt ift. hvordan man arbejder med udvikling. I den sammenhæng er et aktivt arbejde med social kapital og tillidsrelationer af meget stor betydning. Tillid er cement i det samarbejde man etablerer – både internt i lokalområdet og eksternt ift. omverdenen. Her kan det være nyttigt at kunne kombinere eller veksle mellem fokus på forskellige former for tillid: aftalebaseret-rational tillid, tillid til ekspertise eller institutioner, interpersonlig tillid, eller tillid baseret på fælles værdier. Man må spørge sig selv: hvad eller hvem er det, vi har (eller skal have) tillid til?

Udvikling er således i høj grad en social proces, hvor succesparametrene dannes i et komplekst "lokalt-globalt" samspil. Dette udfordrer i særdeleshed strategidannelse og planlægning, herunder den kommunale politik og planlægning. For hvordan laver man ud-af-boksen udviklingsplanlægning, der tager hensyn til en relationel geografi? Hvordan samarbejder to kommuner om udviklingen af et område henover kommunegrænsen? Dette er ikke bare en aktuell udfordring for Vilsund, men også mange andre steder i Danmark. Det resulterer ofte i ikke-lovbundne eller "uformelle" strategier og planer, hvor civilsamfundet, kommuner og erhverv arbejder tættere sammen om at koordinere udviklingskræfterne.

Regulatory and practical challenges of changing spatial strategies and plans – need for new tools

Kasper Kornerup Thygesen, LE34

Kasper Kornerup Thygesens (KKT) oplæg problematiserer til sidst i seminaret spændet mellem forskellige former for uformelle byudviklingsplaner og deres associerede lovbundne lokalplaner. Dertil spørger han om nødvendigheden af nye og mere formelle værktøjer. KKT giver fire eksempler på uformelle byudviklingsplaner fra en dansk kontekst. Brokvarteret ved Søren Frichs vej, Lisbjerg og Aarhus Ø, som alle er fra Aarhus. Sidste eksempel er fra Aalborg og omhandler Stigsborg Havnefront.

Disse byudviklingsplaner er altså eksempler på, hvordan byudviklingen kan styres igennem udbudskonkurrencer, der skal sikre en større sammenhænge mellem de nye og gamle bydele gennem en udvikling. De strategiske tanker, som ligger bag sådanne planer, er ofte med fine og værdiskabende elementer, men hvad sker der, når planen brydes op i enkeltdele og overlades til forskellige udviklere, som tænker anderledes på matrikel niveau og ift. økonomisk gevinst, fremfor helhed og sammenhænge mellem bygningerne?

Dette er det centrale og interessante spørgsmål for KKT, som synliggør forskellen mellem de uformelle planer og de formelle kommune- og lokalplaner. De uformelle planer tillader os at spørge; hvad vi vil?, hvorfor?, hvordan?, hvornår? og for hvem? Dertil kommer, at planerne ofte har til formål at diskutere uenigheder og finde fælles forståelse for centrale og overordnede retninger for planen. Samtidig er der en vis form for kreativ frihed, da der ikke ligger nogle lovmæssige rammer eller specielle metoder, som skal følges. Til sidst så giver de uformelle planer mulighed for at arbejde på tværs af sektorer, så der tages højde for sociale, økonomiske og demografiske temaer på tværs. I forhold til de formelle planer, så fokuserer disse eksklusivt på at beskrive og indramme de mål, der er sat for en specifikt afgrænset arealanvendelse. Disse forskelle synliggør kun yderligere, hvilket spænd der er imellem de uformelle og formelle planer, samt risikoen for at der sker en reduktion og opdeling af de oprindelige intentioner ved helhedsplanerne, når de skal implementeres i kommuneplantillæg og lokalplaner.

KKT stiller flere spørgsmål i forbindelse med disse modsætninger. Det første spørgsmål er, at hvis "free-style" planer tillades og bruges yderligere, hvordan sikres den lovmæssige vished samt den indbyrdes sammenhæng mellem lovbundne planer, som planloven tilskriver? Dertil stiller han spørgsmålet, hvad fremtiden for de uformelle planer er? Og sidst stilles spørgsmålet om, hvordan de uformelle planer er med til at komplementere den klassiske kommuneplanlægning. For KKT er dette spørgsmål et, som bør stilles, hvis vi skal opnå en større viden omkring de uformelle planers indflydelse og effektivitet på byudviklingen i større danske byer. Hvordan skabes den overordnede sammenhæng, som ønskes gennem disse planer, og hvordan sikres det, at de formelle regler følges på en ordenlig måde?

Slutteligt lægger Kasper Kornerup Thygesen op til diskussion ved at stille forsamlingen spørgsmålet, om der er behov for at udvikle nye formelle redskaber, der eksempelvis via plansystemet kan tage hånd om den spænding, der er mellem de uformelle og formelle planer?

I diskussionen nævnes der lignende eksempler fra Skotland, hvor developere selv indleverer lokalplaner eller udviklingsplaner, som ofte ikke tager tilstrækkeligt hensyn til service aspekter og borgerinddragelse. I Nordirland eksisterer "community plans" med service forsyning, etc., og som styrer arealudviklingsplaner. Der er her en konflikt mellem nye uformelle planlægningstilgange og underliggende arealanvendelses planlægning.

Det blev også diskuteret, om man kan modellere stedsudvikling? Her blev anført, at der kan være nogle nøglebegreber, som bør tages i betragtning, og bestemte typer aktører der bør involveres. Men det skal være stedsspecifikt og orienteret mod det lokale.

Endelig kom vi ind på, om uformelle planer bliver for standardiserede og formaliserede, hvis de bliver underkastet modellering? Vil det være et problem? Her var et bud, at der er forskel på planer og "samtaler" omkring intentionerne for udvikling. Borgerne bør involveres i sådanne samtaler, mens planlæggerne bør oversætte dette til planer.

Afsluttende diskussion og opsamling

I den afsluttende og sammenfattende diskussion forsøgte dagens oplægsholdere og deltagere at indramme nogle af de væsentligste udfordringer og muligheder, der knytter sig til "stedsspecialisering" og mobilisering af stedsudvikling.

Et centralt spørgsmål som tonede frem i løbet af dagen var, hvorvidt "developere" og investorer i lighed med kommuner og civilsamfundet er ved at lære, at stedskvaliteter og stedbundne ressourcer er vigtige for succes? Det var der delte meninger om, afhængig af konteksten. De store investorer har forstået, at de får mere ud af at samarbejde bredere og ofte tidligt i processen med andre store aktører på de store projekter. Men det bliver ofte til lukkede processer, hvor en kerne af myndigheder og investorer/developere reelt aftaler indhold og udformning indbyrdes, inden det når ud til offentligheden. Det sker for at øge hastigheden i processen og sikre økonomi og effektivitet. Men det betyder også, at man udelader arbejdet med mere u håndgribelige værdier og kvaliteter som senere ellers viser sig at kunne have været til gavn for alle (også økonomisk). Developere og investorer opfordres derfor til at fokusere betydeligt mere på de sociale-kulturelle og miljømæssige aspekter af deres udviklingsplaner. Dette bør myndighederne også blive bedre til at stille krav til, både strukturelt og i praksis.

Det ses også som en udfordring, at der trods et øget fokus på stedsspecialisering og en stærk trang til at ville skille sig ud fra mængden alligevel ses masser af eksempler på de samme typer af udvikling, især byudvikling. Intentionen kan have været der i starten, men viljen til at lave noget, der særligt matcher et sted, ser ud til at slippe op i takt med manglen på reel interaktion med stedets interessenter i en bred forstand.

Det kan også handle om, at vi på tværs af aktører præges af vaner og traditioner for, hvad vi gør, og hvordan vi gør det. Vi bygger gerne broer, motorveje og høje huse, men glemmer måske stadig og for ofte at tænke i "det levede livs" infrastrukturer fra bunden af? Det kan også være, at vi skal gentænke vores idéer om funktionelle sammenhænge, nu hvor parametrene for mobilitet, også virtuelt, ser ud til at ændre sig hastigt. Detailhandelen ændrer sig eksempelvis så hastigt i disse år, primært pga. mulighederne på nettet, af vi helt sikkert kommer til at revidere store dele af vores opfattelse og planlægning af denne sektors integration i stedsudviklingen. Det blev udpeget som et væsentligt emne fremover fra flere sider.

Som afslutning på denne rapport nævnes herunder en række kortere læringspunkter og opmærksomhedspunkter, som voksede ud af oplæggene og diskussionerne. I lighed med ovenstående opsamling er det hensigten at inspirere til videre diskussion blandt alle typer stedsudviklingsaktører: myndigheder, developere/investorer, civilsamfundet, mv:

- System innovation er påkrævet. Tavs viden har stor betydning for social kapital, som støtte for system innovation.

- Det er væsentligt, at overveje værdien og anvendelsen af både "hård" og "blød" kapital i stedsudvikling og stedsdannelse.

-Tillidsrelationer, formelle såvel som uformelle, og opbygning af "rum" for disse, er ofte afgørende for succes i udviklingssamarbejder.

-Tænk i både intern "bonding" og ekstern "bridging". Det er ofte gennem en kombination af lokal-omverdens relationer, at der opstår nye stærkere udviklingsperspektiver og samarbejder.

-Der er et klart behov for at arbejde med spatiale data og visualisere på nye måder, hvor eksempelvis de bløde stedskvaliteter og relationer mellem steder kommer mere til sin ret.

-Visuelle værktøjer bør bringes mere i anvendelse i fremstilling af scenarier for stedsudvikling og for potentielle fremtider. Det bør konkret ske ift. konkrete udviklingsforslag.

-Der bør fokuseres yderligere på at diskutere borgernes behov og opfattelse af succeskriterier. Dette bør forbindes til diskussioner om, hvilke vilkår der bør være på plads for at realisere forandringer, og hvilke konkrete erfaringer der bør hentes ind udefra.

-Det bør i højere grad undersøges og udfordres, hvad man forstår ved "place-based leadership", altså ledelse/styring af et sted/område set i lyset af en udvidet viden om stedets konkrete kvaliteter og ressourcer. Hvilke metoder og værktøjer anvender vi til dette, og er de tilstrækkelige, eksempelvis når vi ser på tværs af eksisterende skel?

-Hvad gør vi med steder og områder uden særlige stedskvaliteter?

-Hvordan overvinder man negativ branding og fortællinger? Et dårligt image?

-Er vi dygtige nok til at se og argumentere for diverse positive effekter af samarbejde og samvirke?

-Kan planlægning og plansystemet håndtere et mere stedbaseret fokus?

-Rum og steder for læring? Gentænk uddannelse i et stedsperspektiv.

-Stedsspecialisering er også et udtryk for "smart specialisering". Her er det væsentligt, at der både sker en "entreprenøriel opdagelse" (iværksætteren/ildsjælen) og en "social opdagelse" (civilsamfundet) i arbejdet med stedsudvikling.